

حفظ محرمانه‌گی در قراردادهای تجاری از منظر حقوق افغانستان

محمدعلی امینی^۱

چکیده

حفظ محرمانه‌گی یکی از دغدغه‌های مهم اسرار در قراردادهای تجاری است. این امر در قالب حفظ اسرار تجاری تجلی می‌یابد و اهمیت آن در این است، که اسرار تجاری در قراردادهای تجاری، سرمایه و حق برای دارنده آن و تعهد به عدم افشا برای اشخاص دیگر، ایجاد می‌نماید. حفظ اسرار تجاری در بسیاری از قوانین کشورها و مقررات بین‌المللی مورد حمایت قرار گرفته است. پرسش این است که حقوق افغانستان چه موضعی نسبت به آن اتخاذ نموده است؟ در این تحقیق با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از ابزار کتابخانه‌یی در پی پاسخیابی به پرسش بالا بوده‌ایم. بررسی قوانین افغانستان نشان‌گر آن است که قانون‌گذار با تصویب قانون ویژه علاوه بر قوانین عام، اسرار تجاری را به‌عنوان بخشی از حقوق مالکیت فکری معرفی نموده و حفظ محرمانه‌گی آن در قراردادهای تجاری مورد حمایت قرار گرفته و دارای ضمانات اجراهای مؤثر مدنی یا جزایی و یا هر دو می‌باشد.

واژه‌گان کلیدی: اسرار تجاری، حقوق افغانستان، قرارداد، قرارداد تجاری، محرمانه‌گی.

دوره و سال چهاردهم نشراتی، پیاپی ۵۰ شماره سوم، خزان ۱۴۰۴
غالب (فصل‌نامه بین‌المللی مطالعات حقوقی، سیاسی و روابط بین‌الملل)

^۱ دکترای حقوق خصوصی، پوهنمئل دیپارتمنت حقوق، پوهنزی/ دانش‌کده حقوق و علوم سیاسی، پوهنتون/ دانشگاه کاتب، کابل، افغانستان

(aminiali277@gmail.com)

این مقاله تحت مجوز بین‌المللی Creative Commons Attribution 4.0 International License منتشر شده است.

Research Article

ISSN

P: 2788-4155

E: 2788-6441

ACCESS <<https://ghalibqjournal.com/index.php/ghalibqjournal>>DOI: <https://doi.org/10.58342/ghalibqj.V.14.I.3.1>

Received: 13/ 05/ 2025

Accepted: 06/ 09/ 2025

Published: 23/ 09/ 2025

PP: 1 - 19

Maintaining Confidentiality in Commercial Contracts under Afghan Law

Mohammad Ali Amini¹

Abstract

Maintaining confidentiality is one of the major concerns regarding secrets in commercial contracts. This is manifested in the protection of trade secrets, whose significance lies in the fact that trade secrets in commercial contracts constitute both capital and a right for their holder, while creating a commitment for others not to disclose them. The protection of trade secrets has been supported in the laws of many countries as well as in international regulations. The question, however, is what position Afghan law has taken with respect to this matter. In this research, using a descriptive-analytical method and relying on library-based tools, we sought to answer the above question. An examination of Afghan laws indicates that the legislator, by enacting a special law in addition to general laws, has recognized trade secrets as part of intellectual property rights, and their confidentiality in commercial contracts is protected, with effective civil and/or criminal legal sanctions provided.

Keywords: Afghan law, commercial contract, confidentiality, contract, trade secrets.

¹ PhD in Private Law, Associate Professor, Department of Law, Faculty of Law and Political Science, Kateb University, Kabul, Afghanistan (aminiali277@gmail.com)

This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

۱. مقدمه

اسرار تجارتي^۱ بخشی از حقوق مالکیت فکری است. این حقوق به‌عنوان پیش‌گام نسل نوین حقوق مدرن، به دو شاخه مالکیت‌های ادبی و هنری و مالکیت‌های صنعتی تقسیم می‌گردد. مالکیت‌های صنعتی مصادیق زیادی دارد و طرح‌ها و اسرار تجارتي از مصادیق مهم آن شمرده می‌شود. مالکیت صنعتی به دنبال توسعه حمایت از طرح‌ها و اسرار تجارتي است. نقش مؤثر آفرینش‌های صنعتی در رشد محصولات تجارتي و توسعه دیگر شاخص‌های اقتصادی، باعث اهمیت روزافزون این بخش از حقوق مالکیت فکری شده است؛ ازسوی دیگر، تهدیدهای جدی علیه این بخش از حقوق مالکیت فکری، هزینه‌های فراوان و صدمات جبران‌ناپذیری بر جای می‌گذارد، که این موضوع حمایت حقوقی از این بخش را امر ضروری و اجتناب‌ناپذیر می‌سازد. براساس حقوق افغانستان، درج شرطی در قرارداد اصلی یا انعقاد یک موافقت‌نامه، محرمانه‌گی جداگانه، طرق حمایت از اسرار در قراردادهای تجاری‌اند. براساس شرط یا موافقت‌نامه مزبور، هر یک از طرفین قرارداد متعهد می‌شوند نه تنها اطلاعات محرمانه را در برابر اشخاص ثالث افشا نکنند، بل که این اطلاعات را در غیر از هدفی که در قرارداد برای آن تعریف شده نیز به کار نگرفته و تنها در راستای اهداف قرارداد استفاده کنند.

اهمیت بحث از اسرار تجارتي نیز در این امر نهفته است که این تهدید همواره وجود دارد که اشخاصی به هر روش و طریقی، به اسرار و اطلاعات تجارتي دست یابند و آن را به دیگران افشا سازند یا خود از آن استفاده نمایند. ارزش اسرار تجاری به محرمانه‌بودن آن بسته‌گی دارد؛ به‌نحوی که اگر اطلاعات فاش شد و در دسترس عموم قرار گرفت، ارزش خود را از دست می‌دهد و سرمایه معنوی تاجر آسیب می‌رساند؛ به همین جهت، اهمیت بحث از اسرار تجاری و ضرورت شناخت طریقه‌های گوناگون حمایت از آن مبرهن می‌گردد.

سابقه حمایت از اسرار تجارتي در حقوق افغانستان به تصویب «قانون حمایت اسرار تجارتي و صنعتی ۱۳۹۵» بر می‌گردد و از لحاظ سابقه تحقیق تا جایی که جست‌وجو نمودم، جز برخی کتاب‌های درسی حقوق تجارت، که به صورت کلی و گذرا و در حد یک بندنوشت یا کم‌تر به آن پرداخته‌اند، تحقیق ویژه‌یی در این مورد که آثار، شرایط و نحوه حمایت از آن را در حقوق افغانستان به‌خوبی بررسی کرده باشد، انجام نشده است.

لذا به هدف شناخت اسرار تجارتي در حقوق افغانستان و پاسخ‌یابی به این سوالاتی که اسرار تجارتي چیست؟ مصادیق اسرار تجارتي و روش‌های حفظ آن کدام‌ه‌اند؟ و چه ضمانت اجراهایی برای نقض آن وجود دارد؟ تلاش شده است با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و بهره‌بری از منابع کتابخانه‌یی و اسناد حقوقی، حفظ اسرار تجارتي را در قراردادهای تجارتي از دید حقوق

¹ Trade Secrets.

افغانستان به بحث گیرد. پس از تبیین مفهوم اسرار تجارتي، شرایط و مصادیق آن، شیوه‌های مختلف حمایت از اسرار تجارتي و ضمانت اجراهای آن را توضیح داده است؛ بررسی‌ها نشان می‌دهند که اسرار تجارتي مصادیق فراوان دارد. حقوق افغانستان به‌منظور حمایت از آن‌ها، دو روش، یکی شرط حفظ محرمانه‌گی و دیگری قرارداد جداگانه محرمانه‌گی را معرفی نموده و در صورت نقض اسرار تجارتي، ضمانت اجراهای مدنی یا جزایی یا هر دو را لحاظ نموده است.

۲. مفهوم اسرار تجارتي

اسرار محرمانه تجارتي به‌مثابه رازهای سودزا شامل هر فرمول، الگو و وسیله اطلاعاتی است، که در تجارت استفاده می‌گردد؛ از یک‌سو، فرصت کسب سود را برای دارنده آن به ارمغان می‌آورد و از سوی دیگر، واجد وصف محرمانه‌گی است. برخی در تعریف آن گفته‌اند: اسرار تجارتي شامل هر فرمول، الگو و ابزاری است، که در یک تجارت خاص مورد استفاده قرار می‌گیرد (Smali and Jacobs, 2003: 103). برخی نیز در تعریف آن گفته‌اند: «رازی است که به‌طور بالفعل یا بالقوه امتیازی برای دارنده آن در امر تجارت است و دارنده نیز آن را با اقدام متعارف به‌عنوان یک راز نزد خود نگاه داشته است» (Gesmer, 2000: 25). بند ۱ ماده ۳ قانون حمایت اسرار تجارتي و صنعتی افغانستان، اسرار تجارتي را معلومات مالی، تخنیکي، علمی، تجارتي، تولیدی و سایر معلوماتی می‌داند که حالات آن در ماده ۵ توضیح داده شده است. طبق ماده ۵ این قانون معلومات زمانی اسرار تجارتي محسوب می‌گردد که «۱. محرر بوده یا اجزای ترکیبی آن به شکل دقیق، کلی یا جزئی برای اشخاصی که با آن سروکار دارند، معلوم نبوده یا به‌آسانی قابل دسترس نباشد؛ ۲. بنابر محرمانیت، دارای ارزش تجارتي باشد؛ ۳. مالک یا نماینده قانونی وی جهت حفظ محرمانیت آن، تدابیر لازم را اتخاذ نموده باشد».

تعریف قانون افغانستان دقیق و نوشت تعریفی است که موافقت‌نامه تریپس^۱ از اسرار تجارتي داشته است. این موافقت‌نامه، که حداقل استانداردهای جهانی مربوط به انواع مالکیت فکری را بیان می‌کند، طبق ماده ۳۹ آن، اسرار تجارتي مفهومی است، که شامل این موارد می‌گردد: «الف. به‌طور کلی یا در ترکیب‌بندی دقیق و مجموعه اجزای تشکیل‌دهنده، سری هستند و عموماً ناشناخته بوده برای اشخاصی که معمولاً با اطلاعاتی از این دست سروکار دارند، به ساده‌گی و راحتی قابل دسترسی نمی‌باشد؛ ب. به دلیل رازبودن، ارزش تجارتي دارند؛ ج. اقدامات متعارف با توجه به اوضاع و احوال برای حفظ محرمانه‌گی آن، از جانب شخصی که اطلاعات را به‌گونه قانونی در اختیار دارد

^۱. تریپس موافقت‌نامه‌یی راجع به جنبه‌های مرتبط با تجارت حقوق مالکیت فکری است، که به اختصار تریپس (TRIPS) خوانده می‌شود و به‌وسیله سازمان تجارت جهانی (WTO) مدیریت شده، حداقل استانداردهای جهانی مربوط به انواع مالکیت فکری را بیان می‌کند.

صورت می‌گیرد». قانون نمونه وایپو^۱ نیز درباره رقابت غیرمنصفانه در ماده ۶ خود تعریفی مشابه تعریف موافقت‌نامه تریپس ارائه داده است.

باتوجه به تعاریف بالا، می‌توان گفت، اسرار تجاری، اطلاعات تجاری با ارزشی است، که دارای ارزش اقتصادی بوده، مالک، آن را با یک معیار معقول محفوظ داشته، تلاش متعارف و معقولی جهت پنهان داشتن و عدم دسترسی به آن انجام داده باشد و مزایای رقابتی برای دارنده به‌وجود آورد. براساس تعاریف فوق، عناصر اسرار تجاری و مصادیق آن را می‌توان توضیح داد.

۳. عناصر اسرار تجاری

۳-۱. محرمانه‌گی اسرار تجاری

ارزش اسرار تجاری به محرمانه‌بودن آن است؛ به‌گونه‌یی که اگر اطلاعات و اسرار فاش شد و در دسترس عموم قرار گرفت، ارزش خود را از دست می‌دهد. همین مزیت است، که صاحب آن را از لحاظ رقابتی نسبت به رقیبان تجاری خود، که چنین اطلاعاتی در اختیار ندارند، در موضع قوی‌تر قرار می‌دهد (رهبری، ۱۳۹۳: ۵۳۹). اهمیت اسرار محرمانه از این جهت است که اگر این اطلاعات در دست رقیبان تجاری قرار بگیرد، به‌راحتی می‌توانند از آن سوءاستفاده کرده، راه‌کار مقابله با آن را بیابند و در نتیجه، بازار هدف را از آن خود نمایند.

به دلیل وصف محرمانه‌گی اسرار تجاری، دستیابی و احراز آن نباید به آسانی امکان‌پذیر باشد. محرمانه‌گی اسرار تجاری معمولاً به‌گونه‌یی است که اشخاص برای تحصیل آن ناگزیرند به اعمال فریب‌کارانه روی آورند و به وسایل غیرقانونی متوسل گردند. به تعبیر ماده ۷ قانون حمایت اسرار تجاری افغانستان «روش تجاری معیاری» را زیر پا گذاشته و جهت حصول، استعمال یا افشای اسرار تجاری به این اعمال متوسل گردند: نقض عمدی قرارداد حفظ و محرمانه‌گی اسرار تجاری؛ ۲. سرقت اسرار تجاری؛ ۳. حصول اسرار تجاری از طریق رشوت؛ ۴. غیرواقعی جلوه‌دادن حقیقت و ماهیت یک موضوع مربوط به اسرار تجاری؛ و ۵. کسب معلومات محرم مربوط از طریق وسایل الکترونیکی یا سایر وسایل ممکنه.

البته تنها یک گروه از اشخاص اند که نمی‌توان آن‌ها را از استفاده اسرار تجاری منع کرد و عمل آن‌ها مخالف روش تجاری معیاری تلقی نمی‌گردد و استثنای بر این قاعده محسوب است. این‌ها اشخاصی اند که به اسرار تجاری به ابتکار مستقل و بدون استفاده از اسرار تجاری پی می‌برند.

^۱ WIPO سازمان جهانی مالکیت فکری است، که به‌عنوان آژانس سازمان ملل در سال ۱۹۶۷م. در شهر استکهلم به‌منظور تشویق آثار خلاقانه در راستای حمایت از مالکیت معنوی در جهان، تاسیس شد و فعلاً ۱۹۳ کشور عضو آن است.

به‌عنوان نمونه، تجزیه‌کردن یا مهندسی معکوس^۱ هر محصولی که به‌صورت قانونی به دست آمده است و مشخص کردن اسرار تجارتي، سوءاستفاده محسوب نمی‌گردد. در تعریف مهندسی معکوس گفته‌اند: «مشاهده، مطالعه، جداسازی قطعات و یا آزمایش هرگونه محصول یا شیء که در دسترس عموم مردم قرار گرفته است و یا به‌گونه قانونی در دسترس کسانی است که حق قانونی محدودکردن تحصیل اسرار تجاری را ندارد» (EU Direction, 2016, Art 3). درواقع می‌توان گفت مهندسی معکوس شیوه‌ی است که با تجزیه و تحلیل یک محصول، اجزا یا عناصر سازنده و نحوه کارکرد آن می‌توان همان محصول یا کالای مشابه را تولید کرد. بند ۴ ماده ۷ قانون مذکور نیز در استثنای این مورد بیان می‌دارد: «حصول اسرار تجارتي و صنعتی از طریق ابتکار مستقلانه یا مهندسی معکوس، مغایر روش‌های تجارتي معیاری نمی‌باشد»؛ بنابراین، به‌گونه مثال، شرکت چسب XCEL دارنده یک فرمول حمایت‌شده به‌عنوان یک راز تجارتي است. شخص شیمی‌دانی محتویات چسب را تجزیه، ترکیبات آن را مشخص و فرمول آن را بازسازی می‌نماید. شخص شیمی‌دان قانوناً می‌تواند از این اطلاعات برای ساخت و فروش چسب خودش، استفاده نماید. فلسفه پذیرش مهندسی معکوس یا ابتکار مستقل این است که «دانش، دانش می‌آورد». تمام علوم، نتیجه افزوده‌شدن تدریجی بر تجارب پیشین از سوی اندیشه‌مندانی است که دست‌آورد دیگران را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده‌اند و رد آن، مفهومی جز انسداد باب علم ندارد (السان، ۱۳۸۷: ۱۹).

البته به این نکته نیز باید توجه داشت که استثنا به‌طور مضیق تفسیر می‌گردد و شخصی که اقدام به مهندسی معکوس می‌نماید، در هیچ‌یک از مراحل فعالیت، حق ندارد که اقدام به سرقت عصاره، رمز عبور، شناسه، حلال یا دست‌گاه دیگری نماید و هر اقدام این‌چنینی در فرایند مهندسی معکوس، منجر به نامشروع شدن سراسر فرایند آن خواهد شد؛ چرا که هدف از مشروعیت این نهاد، ترویج نوآوری و دانش‌افزایی است، نه تبلیغ سرقت و خلاف‌کاری (السان، ۱۳۸۷: ۲۰).

۳-۲. ارزش اقتصادی داشتن

اسرار تجارتي، از نظر ماهیت، مجموعه‌ی از اطلاعات و آگاهی‌هایی است که دارای ارزش اقتصادی است. این اسرار گاه سرمایه‌ی ارزش‌مند محسوب می‌گردد، که جای‌گاه مهم منفعت‌بخشی برای تجار دارد (Dean, 2002: 7)؛ بدین ترتیب، اسرار تجارتي ارزش مستقل اقتصادی دارند و به‌عبارت واضح‌تر، مال محسوب می‌گردند و قابل تبدیل به پول اند. قانون حمایت اسرار نیز آن را بنابر محرمانه‌بودن دارای ارزش اقتصادی می‌داند و خوش‌بختانه، قانون مدنی افغانستان هم تعریف موسعی از مال ارائه داده و طبق ماده ۴۷۳ ق.م: «مال عبارت از عین یا حق است که نزد مردم قیمت مادی

¹ Reverse engineer

داشته باشد». طبق این تعریف، عین و حق هر دو مال شمرده می‌شوند و مال، اختصاص به اشیا ندارد؛ یعنی افزون بر شیء یا عین، حق نیز می‌تواند مال محسوب گردد و شکی نیست که اسرار تجارتي، شکلی از حق مالکیت معنوی است که شخص در اختیار دارد و مالک آن می‌باشد. از همین زاویه است که می‌توان ممنوعیت تعرض بر آن و نقض اسرار تجارتي و در مجموع اصل حفظ محرمانه‌گی اسرار تجارتي چه در قراردادهای داخلی و یا قراردادهای بین‌المللی را به دست آورد.

ذکر این نکته نیز خالی از فایده نیست، که اسرار تجاری‌یی که حق مالکیت فکری به آن‌ها تعلق می‌گیرد، مانند اموال غیرمصرفی یا استعمالی‌اند و همین امر باعث آسیب‌پذیر شدن آن می‌گردد، که افراد مختلف در نقاط مختلف جهان بتوانند از آن به دفعات بهره‌مند شوند (پیلوار، ۱۳۹۴: ۲۵). از این‌رو، چون اسرار تجارتي نیز با مصرف از بین نمی‌روند و امکان استفاده از آن‌ها حتا به دفعات توسط افراد مختلف آن‌ها را آسیب‌پذیر کرده است، اتخاذ تدابیر معقول جهت حفظ آن‌ها و لزوم محرمانه‌گی در آن‌ها را ضروری می‌نماید (کوشا، ۱۳۹۷: ۲۰۶).

۳-۳. اتخاذ تدابیر لازم جهت محرمانه‌ماندن

علاوه بر دو عنصر پیش‌گفته، لازم است که دارنده اسرار تجارتي، اقدامات متعارفی را جهت حفظ محرمانه‌گی آن ترتیب دهد. به تعبیر ماده‌های ۵ و ۷ قانون حمایت اسرار تجارتي، مالک یا نماینده قانونی وی «تدابیر لازم» را اتخاذ نموده باشد. صرف اظهار دارنده مبنی بر این‌که اطلاعات، اسرار وی هستند، سبب نمی‌شود که محکمه به تأیید مدعی بپردازد؛ بل که دارنده باید تمایل آشکار خود را در سرنوشت نگاه‌داشتن آن‌ها ابراز کرده باشد (Stim and steghan, 2001: 1/3).

در توضیح این عنصر باید دو نکته روشن گردد. اول این‌که همان‌طوری که بیان شد، دارنده باید اقدامات لازم را انجام دهد و به‌صورت ایجابی به‌گونه‌یی رفتار کند که تمایلش را برای مخفی‌نگه‌داشتن اسرار، به اثبات برساند. فاش‌شدن اسرار تجارتي نباید به دلیل اهمال و کوتاهی دارنده آن باشد، که این مورد می‌تواند حمایت از آن را کمرنگ سازد (امینی و نجفی‌توانا، ۱۳۹۰: ۱۵۷). به همین دلیل، برخی از صاحبان اسرار این تعهد را به منتهای درجه انجام می‌دهند؛ به‌عنوان نمونه، فرمول کوکاکولا (که شاید مشهورترین سر تجارتي در جهان با سابقه ۱۲۷ سال و ارزش ۸۳ میلیارد دلاری باشد)، در جای امنی در گاوصندوق یک بانک نگهداری می‌شود، که فقط با صلاح‌دید هیئت‌مدیره شرکت کوکاکولا باز می‌شود. فقط دو نفر از کارکنان این شرکت هم‌زمان از این فرمول اطلاع دارند، که هویت آن‌ها برای عموم افشا نمی‌شود و آن‌ها مجاز نیستند که با یک هواپیما پرواز کنند (پارس اتیلن کیش: بی‌تا).

نکته دوم این‌که معیار اقدامات لازم، رفتارهای متعارفی است که دارنده برای محافظت از اسرار از خود بروز می‌دهد. تعیین حدود متعارف اقدامات دارنده در رازپوشی نیز بیش‌تر به ماهیت اسرار تجارتي بسته‌گی دارد. خوش‌بختانه ماهیت بسیاری از اسرار تجارتي به‌گونه‌یی نیست که ضرورت به حفاظت فوق‌العاده‌یی چون حفاظت از راز فرمول کوکاکولا باشد و دارنده مجبور نیست، خانه و دفتر خود را به پای‌گاه نظامی تبدیل نماید. با آن‌هم، دارنده می‌بایست تدابیر احتیاطی معقولی را برای حفاظت از اسرار تجارتي‌اش اتخاذ نماید. اقدامات متعارف و معقول شامل اقداماتی چون علامت‌گذاری اسناد و مدارک محرمانه با عبارت «محرمانه»، نگهداری کمپیوترها به‌صورت امن و محدودشدن دسترسی اشخاص به اسرار و سایر موارد احتیاطی می‌گردد؛ بنابراین، قراردادن اطلاعات مهم تجاری در یک پای‌گاه ناامن یا ارسال آن‌ها به‌وسیله سامانه‌های الکترونیکی که هرلحظه در معرض هک‌شدن قرار دارند، خارج از حد متعارف تلقی می‌گردد (Boni, 2002: 92).

۴. مصادیق اسرار تجاری

طبق ماده ۱ قانون حمایت از اسرار تجارتي و صنعتی، اسرار تجارتي و صنعتی قلمرو زیادی داشته، شامل اطلاعات مالی، تخنیک، علمی، تجارتي، تولیدی و سایر معلومات می‌گردد. طبق ماده ۶ این قانون، همه مصادیق و موارد اسرار تجاری مورد حمایت بوده و از دو طریق مورد محافظت قرار می‌گیرند: «۱. ممانعت از حصول، استعمال و افشا؛ ۲. جلوگیری از سوءاستفاده و اعمال مغایر روش‌های معمول تجارت». هم‌چنین به موجب ماده ۲ نمونه توافق‌نامه محرمانه‌گی اتاق بازرگانی بین‌المللی: «اطلاعات محرمانه به معنای هر نوع اطلاعات یا داده یا هر دوی آن است که از سوی افشاکننده یا به نمایندگی از طرف او، به طرف دریافت‌کننده داده می‌شود و ازجمله نه منحصرأ، شامل هر نوع اطلاعات و داده‌های شغلی، تجارتي یا تخصصی مربوط به «هدف» مورد نظر هستند به جز اطلاعاتی که آشکارا ماهیتی غیرمحرمانه دارند قطع نظر از شیوه و قالبی که اطلاعات یا داده‌های مذکور در آن درج شده اند و اعم از این که این اطلاعات به‌صورت شفاهی، بصری یا به‌گونه دیگر افشا شده باشند» (نمونه توافق‌نامه محرمانه‌گی ICC، ماده ۲).

بنابراین، قلمرو اسرار تجارتي وسیع بوده و مصادیق فراوانی را برای آن می‌توان برشمرد، تمامی اشکال و اطلاعات تجارتي، مانند برنامه‌ها، فرمول‌ها، طرح‌ها، روش‌ها، شیوه‌های تولید، برنامه‌های آینده، مقدار سرمایه، درآمد و میزان سود، هزینه‌ها، یا اسرار تجاری‌یی که به مزیت رقابتی سازمان در بازار کار مرتبط هستند، از مصادیق اسرار تجارتي هستند؛ هم‌چنین اطلاعات مربوط به کارمندان، مانند جزئیات حقوق، مشخصات کارکنان کلیدی و سهام‌داران عمده، گزارش عمل‌کردها، اطلاعات فنی و تخنیک، دستورالعمل‌ها، طرح‌های تجارتي، طرح‌های بازاریابی، شیوه انجام تجارت، شامل

اطلاعات محرمانه می شوند (حیاتی، ۱۳۹۳: ۴۴۱). براین اساس می توان گفت هر رازی که ارزش اقتصادی و رقابتی داشته و به آسانی قابل احراز نباشد و دارنده تدابیر لازم را برای حفظ آن ترتیب داده باشد، می تواند مصداق اسرار تجاری تلقی گردد (2: Stim and steghan, ibid).

۵. راه های حفظ محرمانه گی

مهم ترین تعهد حقوقی طرفین در قراردادهای تجارتی مخصوصاً در تجارت های مهم، تعهد به رعایت محرمانه گی یا رازداری معلومات و اطلاعات است. در قراردادهای تجارتی طرفین به معلومات و اسرار طرف مقابل، که ارزش تجارتی دارند و افشای آن ها برای اشخاص ثالث باعث زیان هنگفت طرف مقابل می گردد، دست می یابند؛ معلومات و اسراری که به تعبیر بعضی «دارایی های ظریف و شکستنی» اند (Halligan, 2006: 1)؛ بنابراین، ضروری است که با درج شرطی در قرارداد یا انعقاد یک قرارداد محرمانه گی جداگانه، از این اطلاعات و اسرار تجارتی محافظت نمایند. در امریکا محاکم این کشور به تکرار اعلام داشته اند که استفاده از قرارداد محرمانه گی، به ترین راه حفاظت از مخفی نگه داشتن اسرار تجارتی است و بدون آن، از بین رفتن اطلاعات تجارتی بی نهایت ارزش مند، بایستی بدون حمایت قانونی فرض شوند (هداوند، ۱۳۸۳: ۵۷). در افغانستان، قانون حمایت اسرار تجارتی و صنعتی آن هر چند از شرط ضمن عقد چیزی بیان نمی دارد، ولی راجع به انعقاد قرارداد محرمانه گی، یکی از روش های تجارتی معیاری را اجتناب از اموری می داند که مورد اول آن «نقض عمدی قرارداد حفظ و محرمت اسرار تجارتی و صنعتی که میان مالک و شخص ثالث منعقد گردیده است» می باشد (قانون حمایت اسرار تجارتی و صنعتی، ماده ۷). شرط ضمن عقد را نیز می توان از سایر قوانین و مقرراتی که در حقوق کشور، مخصوصاً قانون مدنی وجود دارد، به دست آورد.

۶. شرط محرمانه گی در قرارداد تجارتی

براساس اصل حاکمیت اراده در قراردادها، که طرفین در قراردادهای خصوصی آزادند و می توانند شرایط، نحوه و آثار عقد را تا آن جایی که مخالف قانون و نظم عمومی نباشد، خودشان تعیین نمایند و اراده انسان در انعقاد قرارداد نقش داشته می تواند رعایت محرمانه گی اسرار تجارتی را به صورت یک شرط در قرارداد (شرط ضمن عقد) بگنجانند. به موجب این شرط، طرف متعهد موظف است اطلاعات و اسرار فنی و تجارتی، که از طرف دیگر تحصیل کرده را محرمانه نگه دارد و این تعهد یا شرط ضمن عقد معتبر و صحیح است. طبق ماده ۶۰۷ ق.م: «شرط مناسب با عقد یا شرطی که عقد

¹ Fragile Assets

مقتضی آن بوده یا حکم عقد را موکد گرداند، هم‌چنان شرطی که موافق با تعامل جاریه بوده و یا منافی اقتضای عقد نباشد، صحیح پنداشته می‌شود» و شرط محرمانه‌گی نیز موافق با تعامل جاریه در دنیای رقابتی امروزی بوده و لازم الاتباع می‌باشد.

۷. قرارداد محرمانه‌گی اسرار تجارتی

اسرار تجارتی برای تجار و صاحبان اسرار اهمیت فراوانی دارد؛ لذا یکی از راه‌ها جهت حفظ آن و جلوگیری از افشا، قرارداد عدم افشای اسرار تجارتی است. این قرارداد در وهله اول کارکرد جلوگیری از افشای اسرار را داشته و به همین منظور منعقد می‌گردد، در وهله بعدی، انعقاد آن، اثبات تعهد به رازداری و محرمانه‌گی را از سوی زیان‌دیده آسان‌تر نموده و با پیش‌بینی ضمانت اجراها، آن را به نحو به‌تری تضمین می‌نماید.

۷-۱. تعریف قرارداد محرمانه‌گی اسرار تجارتی

قرارداد عدم افشای اسرار تجارتی، یا قرارداد محرمانه‌گی و منع افشای اسرار تجارتی یا پیمان‌نامه عدم افشا، که به‌اختصار (NDA)^۱ یاد می‌گردد، نوعی از قرارداد بین دو شخص حقیقی یا حقوقی به‌منظور توافق در حفظ محرمانه‌گی داده‌ها، اطلاعات و دانش مرتبط با حوزه کاری است که حین انجام کار یکی از طرفین یا هر دو مایل، ملزم و یا ناچار به اشتراک‌گذاری آن در جهت پیش‌برد اهداف کاری هستند. در یک تعریف، قرارداد محرمانه‌گی عبارت از «توافقی است که به‌موجب آن یک طرف در برابر دیگری تعهد می‌کند تا اطلاعات مربوط به او را نگه دارد و از آن به سود خود یا دیگری استفاده نکند» (رهبری، ۱۳۹۳: ۵۶۴).

تشکیل قرارداد محرمانه‌گی در هنگام افشای سرّ به دارنده اسرار تجاری احساس امنیت می‌دهد و دارنده مزایایی را از جمله در زمینه محرمانه‌بودن اطلاعات، سرعت و سهولت بیش‌تر در مطالبه خسارت و اثبات آسان‌تر نقض اسرار تجارتی به دست می‌آورد، که هر دارنده‌یی کاملاً در تحصیل آن‌ها راغب است (بخت‌جو، ۱۳۹۸: ۱۸۴). این مزایا هرچند بیش‌تر جنبه حقوقی دارند، لیکن این ارزش اقتصادی را می‌توان به آن افزود که وجود قرارداد محرمانه‌گی، باعث مدیریت ادعا یا کاهش هزینه معاملاتی می‌شود؛ یعنی طرفین قرارداد با تعیین دایره اطلاعات محرمانه و تعیین استثنائات و تعیین اشخاص مشمول تعهد و بازده زمانی موردنظر، خود را از اقامه دعوا یا دفاع یا گرفتن وکیل و توقف احتمالی اجرای قرارداد تجاری مصون نگه می‌دارند و این صرفه‌جویی زمانی و پولی، هزینه معاملاتی را برای طرفین پایین می‌آورد (بخت‌جو، ۱۳۹۸: ۱۸۵).

^۱. Non-Disclosure Agreement

۷-۲. طرف قرارداد محرمانه‌گی

استفاده از این نوع قرارداد و تعهد در هر نوع روابط تجارتي و بين همه اشخاصی که با اسرار تجارتي ممکن درگیر باشند، معمول است و تجار معمولاً از آن جهت حفظ محرمانه‌گی اسرار تجارتي خود، استفاده می‌نمایند. گزارشی که در سال ۲۰۰۴ م. از سوی انجمن مدیریت منابع انسانی امریکا منتشر شده، نشان می‌دهد که بیش از نیمی از شرکت‌های فعال تجارتي، با مستخدمان خود قرارداد محرمانه‌گی بسته‌اند. در قراردادهای فروش یا واگذاری تجارت، معمولاً خریدار نیازمند اطلاعات محرمانه‌یی است تا بتواند براساس آن تصمیم مقتضی مبنی بر انعقاد معامله اتخاذ نماید؛ لذا برای حمایت از اسرار تجارتي، توسل به قرارداد غیرقابل اجتناب است. قرارداد ممکن است با مشاوران و متخصصانی که دارنده برای دریافت مشاوره با آن‌ها ارتباط دارد، منعقد گردد. به‌علاوه ممکن است با شریکان تجارتي آینده، که اطلاع‌یافتن آن‌ها از جنبه‌های مختلف لازم است چنین قراردادی بسته شود. در قراردادهای تأمین منابع مالی و سرمایه‌گذاری به‌منظور جلوگیری از اطلاعات محرمانه لازم است؛ هم‌چنین در روابط با برخی از طرف‌های قرارداد، مانند تهیه‌کنندگان مواد اولیه، استفاده از این قرارداد معمول می‌باشد؛ هم‌چنین باید با کارآموزانی که به قصد کسب مهارت وارد شرکت می‌شوند، چنین قراردادی را منعقد کرد (رهبری، ۱۳۹۳: ۱۶۸)؛ نیز، ممکن است قبل از انعقاد قرارداد اصلی، یک طرف قرارداد ناچار به افشای اطلاعاتی شود، که محرمانه بوده و مذاکرات نیز منجر به تشکیل قرارداد اصلی نگردد و به‌این‌ترتیب آن طرف، خود را در معرض آسیب‌پذیری قرار دهد. در همه این موارد که افشای اطلاعات محرمانه اجتناب‌ناپذیر باشد، توسل به این قرارداد، ممکن و موجه بوده، نقش حمایت‌کننده از صاحب اسرار را دارد.

۷-۳. مدت قرارداد محرمانه‌گی

مدت قرارداد محرمانه‌گی اسرار تجارتي در قراردادهای تجارتي بین‌المللی با توجه به ماهیت اسرار تجارتي متفاوت خواهد بود. برخی از اسرار تجارتي ممکن با خاتمه‌یافتن قرارداد، راز و سربودن آن نیز خاتمه یابد؛ اما برخی از اسرار تجارتي ماهیت آن به‌گونه‌یی است که تا به هر نحوی افشا نشده‌اند، ارزش خود را حفظ می‌کنند. به‌عنوان مثال، فرمول مربوط به کوکاکولا که به نحوه نگه‌داری پیچیده آن اشاره شد، اگر چنین قراردادی محدود به زمان خاص باشد، این امر به معنای جواز افشای آن پس از انقضای مدت محدودیت است و این مطمئناً در تناقض آشکار با ماهیت آن قرار دارد (Stim, 2002: 7).

قانون اسرار تجارتي و صنعتی بیانی در مورد مدت قرارداد محرمانه‌گی ندارد، هرچند در ماده هفت آن اشاره به قرارداد محرمانه‌گی دارد، هرچند مهم است که طرفین قبل از امضای قرارداد محرمانه‌گی

یا NDA مدت اعتبار آن را بررسی کنند و به توافق برسند؛ ولی به‌نظر می‌رسد برخی از تعهدات محرمانه‌گی بی‌مدت بوده و هم‌چنان به حالت اعتبار خود باقی باشند. مانند تعهد به عدم افشای اطلاعات حتا پس از پایان مدت قرارداد. در چنین مواردی، تعهد به حفظ محرمانه‌گی با خاتمه‌یافتن قرارداد آن، پایان نمی‌یابد و پایان قرارداد، مجوزی برای پایان محرمانه‌گی نیست؛ البته گفته شده است که «در امریکا قراردادهای اسرار تجارتي مدت متعارف پنج‌ساله دارد و در اروپا این مدت ده سال است» (Stim, 2002: 8)؛ ولی شاید این مربوط به اسراری باشد که معمولاً در این مدت خاتمه می‌یابند، نه آن اسراری که ماهیت و طبیعت دایمی دارند. پس مناسب خواهد بود که در زمان انعقاد قرارداد این‌گونه در آن تصریح گردد که تعهدات طرف در رابطه به اسرار محرمانه تجارتي در صورت هرگونه فسخ یا انقضای مدت قرارداد باقی خواهد ماند. مطابق ماده ۱۱ نمونه توافق‌نامه محرمانه ICC، طرف دریافت‌کننده اسرار و اطلاعات باید به محض فسخ توافق‌نامه، از استفاده اسرار تجارتي محرمانه خودداری کند. تعهدات طرفین به موجب این توافق‌نامه به‌طور نامحدود یا در محدوده تعیین‌شده توسط مقررات امری قانون حاکم باقی می‌ماند (ICC Confidentiality Clause, 2006, Article 11). قانون حمایت اسرار تجارتي و صنعتی تصریحی به مدت قرارداد محرمانه‌گی ندارد.

۸. ضمانت اجرای نقض محرمانه‌گی

حفاظت و مراقبت از اسرار تجارتي همیشه موفقیت‌آمیز نیست و ممکن است این اسرار فاش و یا مورد سوءاستفاده برخی از سودجویان قرار گیرد و به این ترتیب ارزش خود را از دست دهد؛ در این صورت، کشورها و مقررات بین‌المللی، روش‌ها و ضمانت اجرای گوناگونی مقرر داشته‌اند. این ضمانت اجرای، بسته‌گی به روی‌کرد سیستم قضایی و قانونی کشورها داشته و به‌طور معمول، نقض محرمانه‌گی می‌تواند ضمانت اجرای مدنی و جزایی داشته باشد. قانون نمونه آنسیترال، دستورالعمل اروپایی، مقررات میانجی‌گری WIPO و ICC در خصوص ضمانت اجرای نقض محرمانه‌گی ساکت بوده و صرفاً اصل محرمانه‌گی را بیان داشته‌اند.

البته در دستورالعمل اروپایی، حداقل استانداردهای لازم برای حفظ محرمانه‌گی به‌طور خاص در امور میانجی‌گری در نظر گرفته شده و بند ۲ ماده ۷ دستورالعمل، دست کشورهای عضو اتحادیه اروپا را در وضع قوانین سخت‌گیرانه‌تر در جهت حفظ محرمانه‌گی میانجی‌گری باز گذاشته است. برای مثال، طبق قوانین بلژیک و کرواسی، نقض محرمانه‌گی میانجی‌گری می‌تواند منجر به مسؤولیت جزایی شود (De Palo, 2014: 73)؛ به‌علاوه، در صورت سکوت قوانین و مقررات میانجی‌گری، طرف زیان‌دیده از نقض محرمانه‌گی میانجی‌گری می‌تواند با استناد به قرارداد میانجی‌گری یا از باب مسؤولیت مدنی مطالبه خسارت کند.

در سایر موارد، مسؤولیت ناشی از نقض قرارداد محرمانه‌گی بیش‌تر جنبه مسؤولیت مدنی دارد. البته می‌توان مسؤولیت جزایی و ایجاد حق فسخ برای صاحب اسرار تجارتي را نیز در صورت نقض محرمانه‌گی در نظر گرفت. هرچند می‌توان گفت که با توجه به ماهیت اسرار تجارتي، که وقتی متعهد نقض تعهد کرده اسرار تجارتي را فاش ساخت و سرّ تجارتي ماهیت‌اش را از دست داد، دیگر حقی باقی نمانده تا قابل فسخ باشد و از این لحاظ، حق فسخ، یک حمایت بازدارنده مؤثر نبوده و نمی‌تواند حمایت مناسبی را از دارنده و صاحب اسرار به‌عمل آورد. شاید گزینه‌یی به‌تر این باشد که در قرارداد مبلغی را به‌عنوان وجه التزام یا ضمانت اجرای عدم انجام تعهد ذکر نمود، که باتوجه به اوضاع و احوال متعارف و معمول میان طرفین قرارداد، تعیین گردد. این موارد در حقوق افغانستان و قانون خاص اسرار تجارتي و صنعتی بررسی می‌گردد.

۸-۱. تدابیر احتیاطی

کسی که سرّ تجارتي را به‌طور غیرقانونی به دست آورده، لازم است تا تدابیر احتیاطی در مورد وی اتخاذ گردیده و از سوءاستفاده وی جلوگیری گردد. به همین ملحوظ ماده ۱۰ قانون حمایت اسرار تجارتي و صنعتی مقرراتی مربوط به تدابیر احتیاطی بیان می‌دارد؛ البته این تدابیر زمانی اعمال می‌گردد که طبق ماده ۹ این قانون، شخصی که به اثر تخلف از مقررات قانون، متضرر گردیده به محکمه مراجعه نماید و محکمه طبق ماده ۱۰ این تدابیر را مقرر می‌دارد: «۱. توقف استفاده سوء از اسرار تجارتي و صنعتی؛ ۲. صدور حکم جهت ازبین‌بردن اسناد حاوی اسرار تجارتي و صنعتی موجود نزد متخلف؛ ۳. اخذ تعهد از متخلف جهت جلوگیری از افشای اسرار تجارتي و صنعتی در حال و آینده؛ ۴. وضع سایر تدابیر احتیاطی...». طبق بند ۴ این ماده سایر اقدام‌های احتیاطی می‌تواند شامل منع تولید، عرضه و استفاده از کالای متخلف، نابودی تمام یا بخشی از هرگونه شیء، مواد، ماده‌یی حاوی اسرار تجارتي، جمع‌آوری کالای متخلف از بازار و نابودکردن کالای متخلف، باشد.

۸-۲. جبران خسارت

در صورت نقض اصل محرمانه‌گی اسرار تجارتي در قانون حمایت از اسرار تجارتي و صنعتی علاوه بر تدابیر احتیاطی تدابیر احتیاطی، علیه نقض‌کننده آن مسؤولیت مدنی و جبران خسارت نیز در نظر گرفته شده است. طبق ماده ۱۱ این قانون، محکمه متخلف از احکام این قانون را به جبران موارد ذیل مکلف می‌نماید: «۱. خساره معادل ضرر مطابق روزی که ضرر مذکور وارد گردیده است؛ ۲. مصارفی که متضرر جهت اثبات ادعای خویش به شمول حق الزحمه وکیل مدافع متقبل شده است؛ ۳. خسارت منفعت غیرقانونی که به دلیل سوءاستفاده از اسرار تجارتي و صنعتی به‌دست آورده است؛ ۴.

سایر خسارات مطابق احکام قانون اصول محاکمات تجارتي»، براساس این ماده، محدوده جبران خسارت وسیع است و شامل همه خسارت‌های مادی و معنوی می‌گردد، که متخلف وارد آورده است. در مورد ضرر مادی حرفی نیست؛ ولی در مورد ضرر معنوی دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد. در یک دیدگاه، ضرر معنوی قابل مطالبه نمی‌باشد؛ زیرا نه قابل برآورد و سنجش است و نه جبران‌کننده خسارت وارده؛ ولی در دیدگاه دیگر، ضرر معنوی نیز قابل مطالبه و جبران می‌باشد و جبران‌ناپذیر دانستن آن ناشی از درک نادرستی است، که از «جبران خسارت» وجود دارد؛ زیرا مراد از جبران خسارت این نیست که ضرر و زیان وارده را به‌طور کامل محو نماید، تا اشکال شود که ضرر معنوی با پرداخت خسارت مالی از بین نمی‌رود و محو نمی‌گردد، بل که هدف این است که وضع زیان‌دیده را بهبود بخشد و او را خشنود سازد و زیان‌دیده برای جبران خسارت وارده بر خود جای‌گزینی داشته باشد و بدین‌وسیله تحمل آلام درونی برایش سهل‌تر گردد؛ چنان‌که در ضرر مادی نیز آثار زیان به‌طور کامل از بین نمی‌رود و دادن پول همیشه نمی‌تواند آن‌چه را زیان‌دیده از دست داده است، جبران نماید. گذشته از این، همان‌گونه که زیان مادی اختلال در نظم روابط خصوصی اشخاص ایجاد می‌نماید، زیان معنوی نیز چنین اختلالی را به‌وجود می‌آورد و همان اهداف و مبانی که برای حمایت از جبران زیان مادی وجود دارد، در مورد زیان معنوی نیز صادق می‌باشند.

خوش‌بختانه حقوق افغانستان نیز از همین دیدگاه دوم پی‌روی نموده و ماده فوق‌الذکر در قانون حمایت اسرار تجارتي و صنعتی هر خسارتي را که وارد شده باشد، قابل مطالبه می‌داند. علاوه‌برآن، قانون مدنی نیز در ماده ۷۷۸ ضرر معنوی را قابل جبران می‌داند، هرچند در چه‌گونه‌گی و کیفیت جبران ضرر معنوی سکوت نموده، توضیحی نمی‌دهد؛ بنابراین، بر عهده قاضی است تا با استناد به این مواد، سعی نماید با توجه به زیان وارده، وضع زیان‌دیده و اوضاع و احوال حاکم بر ارتکاب ضرر، در هر مورد به‌خوبی تشخیص دهد که چه‌گونه و با چه وسیله و یا با چه مقدار پول می‌تواند زیان‌دیده را در وضعیتی قرار دهد، که آلام و اندوه برخاسته از حادثه زیان‌بار در حد معقول از بین رفته یا لاقلاً کاهش یافته و تسکین یابد؛ هرچند چنین قضاوتی ساده نخواهد بود، ولی دشوارتر از عدم جبران خسارت نخواهد بود.

۸-۳. مسؤولیت جزایی

علاوه بر مسؤولیت مدنی، فقره ۲ ماده ۱۱ قانون حمایت اسرار تجارتي و صنعتی مسؤولیت جزایی متخلف را از نظر دور نداشته و بیان می‌دارد: «اعمال تدابیر مندرج این قانون علیه شخص، مانع مسؤولیت جرمی وی، ناشی از اعمال مغایر روش‌های تجارتي معیاری نمی‌گردد»؛ علاوه‌براین، کد

جزای ۱۳۹۶ افغانستان نیز مسئولیت جزایی و مجازات برای نقض اصل محرمانه‌گی اسرار تجارتي در نظر گرفته است. طبق ماده ۷۵۸ این قانون، اشخاص ذیل در صورت ارتکاب یکی از اعمال آتی، به حبس قصیر محکوم می‌گردند: ۱. در صورتی که رئیس، عضو بود یا کارکن اداره حمایت از رقابت، اسرار تجارتي متشبت، تاجر، مؤسسه، شرکت‌ها و سایر اشخاص را نشر، افشا یا از آن به نفع خود یا سایر اشخاص بهره‌برداری نماید؛ ۲. در صورتی که شخص اسرار تجارتي و صنعتی را در مغایرت با روش‌های تجارتي معیاری یا بدون رضایت مالک آن حصول، استعمال یا افشا نماید». طبق این ماده علاوه بر افشای اسرار تجارتي، انتفاع از آن، حصول اسرار تجارتي و استعمال آن نیز جرم‌انگاری گردیده است. ماده‌های ۱۱ قانون حمایت اسرار تجارتي و صنعتی و ماده ۷۵۸ کد جزا رکن قانونی این جرم را تشکیل می‌دهند. رکن مادی آن عبارت است از افشا، نشر، انتفاع، حصول و استعمال اسرار تجارتي و رکن معنوی آن، قصد ارتکاب اعمال مادی مذکور در این مواد می‌باشد.

۹. مناقشه

باوجود تصریح قانون حمایت از اسرار تجارتي و صنعتی افغانستان بر حمایت از محرمانه‌گی، به‌نظر می‌رسد میان الزامات قانونی و واقعیت‌های قراردادی در این زمینه نوعی ناهماهنگی وجود دارد. از یک‌سو، قانون به صراحت از محرمانه‌گی اطلاعات و ضمانت اجرای مدنی و جزایی برای نقض آن سخن می‌گوید، اما ازسوی دیگر، در خصوص نحوه اجرای دقیق این ضمانت اجراها، حدود مسئولیت‌ها و تفکیک میان نقض تعهد قراردادی و تعرض کیفری به‌طور مبسوط راه‌حل ارائه نمی‌کند؛ به‌ویژه، نقش قراردادهای محرمانه‌گی و شرط ضمن عقد در ضمانت اجرایی، هم‌چنان در فضای حقوقی افغانستان در وضعیت مبهم و تفسیربردار باقی مانده است.

این ابهام می‌تواند منجر به اختلاف نظر میان دادگاه‌ها در موارد نقض اسرار تجاری شود؛ به‌ویژه در جایی که تعهد محرمانه‌گی در قالب شرط ضمن عقد گنجانده شده، اما نقض آن منجر به زیان معنوی یا رقابت ناعادلانه گردد، روشن نیست که آیا تنها باید به مسئولیت مدنی بسنده کرد یا پای مسئولیت جزایی نیز به میان می‌آید. هم‌چنین، در نبود مقررات شفاف در مورد دامنه تعهدات پس از پایان قرارداد، افشای اطلاعات پس از اتمام هم‌کاری نیز چالش‌برانگیز است.

از این رو، لازم است قانون‌گذار افغانستان با تدوین مقررات مکمل یا تفسیرهای قضایی مشخص‌تر، شکاف میان مبانی نظری حمایت از اسرار تجارتي و ابزارهای عملی و قضایی حمایت از آن را برطرف کند. در غیر این صورت، صرف شناسایی حق، بدون تضمین اجرای مؤثر آن، نمی‌تواند حامی واقعی اسرار تجارتي در بستر قراردادهای تجاری باشد.

۱۰. نتیجه‌گیری

با توجه به اهداف تعیین شده در آغاز مقاله، نتایج تحقیق به شرح زیر است:

– شناخت مفهوم و ماهیت اسرار تجارتي در حقوق افغانستان: اسرار تجاری به‌عنوان بخشی از مالکیت فکری، شامل اطلاعات مالی، تخنیکي، علمی و تولیدی است که دارای سه ویژه‌گی اساسی‌اند: محرمانه‌بودن، داشتن ارزش اقتصادی به دلیل محرمانه‌بودن، و اتخاذ تدابیر معقول توسط دارنده برای حفظ آن. این تعریف در قانون حمایت اسرار تجارتي و صنعتی افغانستان (۱۳۹۵) آمده و هم‌سو با

استانداردهای بین‌المللی نظیر موافقت‌نامه TRIPS است؛

– شناسایی مصادیق و روش‌های حفظ اسرار تجارتي: اسرار تجارتي مصادیق گسترده‌یی دارد؛ از جمله فرمول‌ها، طرح‌ها، استراتژی‌های بازاریابی، داده‌های مالی و اطلاعات کارکنان. برای حفظ آن‌ها، دو شیوه اصلی در حقوق افغانستان پیش‌بینی شده است: نخست، گنجانیدن شرط محرمانه‌گی در متن قرارداد تجارتي (شرط ضمن عقد)؛ دوم، انعقاد قرارداد مستقل محرمانه‌گی. این راه‌کارها با درنظر گرفتن اصل حاکمیت اراده و تعاملات رایج تجارتي، امکان تعهد طرفین به رازداری و حفظ اطلاعات را فراهم می‌سازد؛

– بررسی ضمانت اجرای نقض محرمانه‌گی: نقض تعهد به محرمانه‌گی دارای ضمانت اجرای گوناگون در حقوق افغانستان است، از جمله: ۱. مدنی: الزام به جبران خسارات مادی و معنوی وارده بر دارنده اسرار؛ ۲. احتیاطی: صدور دستور توقف استفاده، نابودی اسناد حاوی اطلاعات، و اخذ تعهد عدم افشا؛ ۳. جزایی: مجازات حبس برای کسانی که به‌صورت غیرمجاز اسرار را تحصیل، افشا یا بهره‌برداری می‌کنند؛ باین‌حال، قانون حمایت اسرار تجارتي و صنعتی در برخی از موارد، مانند پیش‌بینی وجه التزام در قراردادها سکوت کرده است، که نیاز به اصلاح و تکمیل دارد؛

– پاسخ نهایی به پرسش اصلی تحقیق: حقوق افغانستان با تصویب قانون خاص، جای‌گاه حقوقی اسرار تجارتي را که به «دارایی‌های ظریف و شکستنی» تعبیر می‌گردد، به روشنی مشخص کرده و با بهره‌گیری از روش‌های قراردادی و ضمانت اجرای قانونی، از آن حمایت نموده و برای نقض‌کننده آن مسؤولیت جبران خسارت مدنی و مسؤولیت جزایی به‌وجود می‌آورد؛ باین‌وجود، برای افزایش کارایی و رفع خلأهای عملی، بازنگری در برخی از مواد قانونی ضروری به‌نظر می‌رسد.

ارجاع به این مقاله (APA):

. امینی، محمدعلی. (۱۴۰۴). «حفظ محرمانه گی در قراردادهای تجارتی از منظر حقوق افغانستان». فصل نامه علمی - پژوهشی غالب. ۱۴ (۳). ۱-۱۹. <https://doi.org/10.58342/ghalibqj.V.14.I.3.1>

To Cite this Article (APA):

. Amini, Mohammad Ali. (2025). "Maintaining Confidentiality in Commercial Contracts under Afghan Law". *Ghalib Journal*. 14(3). 1-19. <https://doi.org/10.58342/ghalibqj.V.14.I.3.1>

سرچشمه ها

۱. السان، مصطفی. (۱۳۸۷). «جرایم علیه اسرار تجاری». فصل نامه حقوق خصوصی. ۳۸ (۴) ۲۳-۱. <https://www.sid.ir/paper/124705/fa>
۲. پیلوار، رحیم. (۱۳۹۴). «موضوع شناسی مالکیت فکری». فصلنامه دین و قانون. ۳ (۷) ۱۸۴-۲۱۷. https://qjrl.parliran.ir/article_7.html
۳. رهبری، ابراهیم. (۱۳۹۳). «نقش قراردادهای محدودکننده در حمایت از اسرار تجاری در حقوق آمریکا». مجله تحقیقات حقوقی. ۵۰. ۵۸۶-۵۳۱. <https://sid.ir/paper/91862/fa>
۴. حاتمی، علی؛ کریمیان، اسماعیل. (۱۳۹۳). حقوق سرمایه گذاری خارجی در پرتو قانون و قراردادهای سرمایه گذاری. تهران: انتشارات تیسرا.
۵. کوشا، ابوطالب؛ محمود، خادمان و جعفری، علی اکبر. (۱۳۹۷). «اطلاعات محرمانه تجاری در فقه و حقوق ایران». فصل نامه دیدگاه های حقوق قضایی. ۲۴ (۸۶). ۲۲۴-۱۹۷. https://jlviews.ujss.ac.ir/article_703551.html
۶. نجفی توانا، علی؛ امینی، محمد. (۱۳۹۰). «حمایت کیفری از اسرار تجاری در حقوق ایران و قوانین فدرال آمریکا». حقوق اسلامی. ۸ (۲۹). ۱۵۳-۱۸۱. https://hoquq.iict.ac.ir/article_18272.html
۷. هداوند، مهدی. (۱۳۸۳). «مبانی حمایت از اسرار تجاری در حقوق آمریکا». مجله وکالت. ۲۱ و ۲۲. ۵۶-۵۹. <http://noo.rs/Eb5sT>
۸. اتاق بازرگانی بین المللی (کمیته ایرانی). (۱۳۹۶). نمونه توافقنامه محرمانه گی ICC به همراه نمونه شرط محرمانه گی ICC. ترجمه محسن ایزانلو. تهران، نشر جنگل.
۹. تریپس یا «موافقت نامه راجع به حقوق مالکیت فکری مرتبط با تجارت». ۱۹۹۴.
۱۰. قانون حمایت اسرار تجارتی و صنعتی افغانستان. مصوب ۱۳۹۵.
۱۱. قانون مدنی افغانستان. مصوب ۱۳۵۵.

۱۲. کد جزای افغانستان. مصوب ۱۳۹۶.

۱۳. موافقت‌نامه وایپو در حمایت از رقابت‌های غیر منصفانه.

14. Simon and Jones. (2005). "Crimes and Criminals, How to Avoid Being Victim or Perpetrator". the Computer and Internet Lawyer Journal. 22.(1). 21-44.
15. Gesmer, Lee t. Protection of Trade Secret in Computer Industry, Available at www. Gesmer. Com/Publication/Tradesecrets.
16. Dean, Robert. (2002). **the Law of trade Secrets and personal Secrets**, Law Book co. Australlia.
17. Stim, Richard and Fishman, Stephan. (2001). **Non disclosure Agreement** Protect your Trade Secrets and more, usa.
18. Boni, William C. (2002), «Keep the Digital Jewels in the vault». Security management. 46 (15). 45-73. <https://www.thefreelibrary.com>
19. Halligan, R. Mark. (2009). "The Protection of Trade Secrets and the Internet" . <https://rmarkhalligan.Com>
20. Directive 2016/943 EU of the European parliament and of the Council on the Protection of undisclosed Know-how and Business Information (Trade Secret) Against Unlawful Acquisition, Use and Disclosure (Text with EEA Relevance).
21. De Palo, Giuseppe Et al.(2014). "Rebooting the mediationdirective: Assessing. European Parliament. <http://www.europarl.europa.eu/studies>

References

1. Al-San, Mostafa. (2008). "Crimes against Trade Secrets." *Quarterly Journal of Private Law*, 38(4), 1–23. <https://www.sid.ir/paper/124705/fa> [In Persian]
2. *Law on the Protection of Trade and Industrial Secrets of Afghanistan*. Enacted 2016. [In Persian]
3. *Civil Code of Afghanistan*. Enacted 1976. [In Persian]
4. *Penal Code of Afghanistan*. Enacted 2017. [In Persian]
5. WIPO – *Agreement on the Protection against Unfair Competition*. [In Persian]
6. Simon and Jones. (2005). "Crimes and Criminals, How to Avoid Being Victim or Perpetrator". the Computer and Internet Lawyer Journal. 22.(1). 21-44.
7. Gesmer, Lee t. Protection of Trade Secret in Computer Industry, Available at www. Gesmer. Com/Publication/Tradesecrets.
8. Dean, Robert. (2002). the Law of trade Secrets and personal Secrets, Law Book co. Australlia.
9. Stim, Richard and Fishman, Stephan. (2001). Non disclosure Agreement Protect your Trade Secrets and more, usa.
10. Boni, William C. (2002), «Keep the Digital Jewels in the vault». Security management. 46 (15). 45-73. <https://www.thefreelibrary.com>
11. Halligan, R. Mark. (2009). "The Protection of Trade Secrets and the Internet" . <https://rmarkhalligan.Com>
12. Piloar, Rahim. (2015). "Thematic Analysis of Intellectual Property." *Quarterly Journal of Religion and Law*, 3(7), 184–217. https://qjrl.parliran.ir/article_7.html [In Persian]

13. Directive 2016/943 EU of the European parliament and of the Council on the Protection of undisclosed Know-how and Business Information (Trade Secret) Against Unlawful Acquisition, Use and Disclosure (Text with EEA Relevance).
14. De Palo, Giuseppe Et al.(2014). "Rebooting the mediationdirective: Assessing. European Parliament. <http://www.europarl.europa.eu/studies>
15. Rahbari, Ebrahim. (2014). "The Role of Restrictive Contracts in Protecting Trade Secrets in U.S. Law." *Journal of Legal Research*, 50, 531–586. <https://sid.ir/paper/91862/fa> [In Persian]
16. Hatami, Ali, & Karimian, Esmaeil. (2014). *Foreign Investment Law in Light of the Law and Investment Contracts*. Tehran: Tisa Publications. [In Persian]
17. Kousha, Abutaleb; Khadman, Mahmoud; & Jafari, Ali Akbar. (2018). "Confidential Commercial Information in Islamic Jurisprudence and Iranian Law." *Quarterly Journal of Judicial Legal Views*, 24(86), 197–224. https://jlviews.ujsas.ac.ir/article_703551.html [In Persian]
18. Najafi Tavana, Ali, & Amini, Mohammad. (2011). "Criminal Protection of Trade Secrets in Iranian Law and U.S. Federal Laws." *Islamic Law*, 8(29), 153–181. https://hoquq.iict.ac.ir/article_18272.html [In Persian]
19. Hadavand, Mahdi. (2004). "Foundations of Trade Secret Protection in U.S. Law." *Journal of Advocacy*, 21–22, 56–59. <http://noo.rs/Eb5sT> [In Persian]
20. International Chamber of Commerce (Iranian Committee). (2017). *ICC Model Confidentiality Agreement with ICC Confidentiality Clause Sample*. Translated by Mohsen Izanlou. Tehran: Jangal Publications. [In Persian]
21. TRIPS – *Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*. (1994).